Посібник

до діалогу

DEMOS

rozmawiajmy
Fundacja Wspierania Dialogu

TIMEOUT
FOUNDATION

HERMES

Co-funded by
the European Union

Зміст

1. Вступ до посібника DEMOS 1
2. Про проєкт DEMOS 2
2.1. Загальна інформація 3
2.2. Проєкт DEMOS 5
3. Результати опитування DEMOS 7
4. Вступ до діалогу DEMOS 10
4.1. Про діалог. 10
4.2. Метод діалогу DEMOS. 12
5. Картки для діалогу DEMOS 15
6. Як організувати власний діалог DEMOS 16
6.1. Планування власного заходу в межах діалогу DEMOS . . 20
6.2. Визначення учасників та запрошення їх на захід у межах діалогу DEMOS 23
6.3. Модерація діалогу DEMOS 26
6.4. Комунікація та завершення діалогу. 38
Список використаних джерел 40

rozmawiajmy Fundacja Wspierania Dialogu
TIMEOUT FOUNDATION
HERMES
Co-funded by the European Union

Дисклеймер: Проєкт DEMOS співфінансується Європейським Союзом. Висловлені погляди та думки належать виключно авторам і не обов'язково відображають позицію Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти й культури (EACEA). Ні Європейський Союз, ані EACEA не несуть за них відповідальності.

Ця ліцензія дозволяє поширювати, переробляти, адаптувати та використовувати матеріал як основу для нових творів на будь-якому носії чи у будь-якому форматі виключно з некомерційною метою та за умови зазначення авторства.

Цей твір ліцензовано на умовах CC BY-NC-ND 4.0.

rozmawiajmy
Fundacja Wspierania Dialogu

TIMEOUT
FOUNDATION

HERMES

Co-funded by
the European Union

1 Вступ до посібника DEMOS

Цей посібник створено для організаторів і модераторів сесій «Діалоги DEMOS», а також для всіх, хто цікавиться цією темою. Ми сподіваємося, що завдяки цьому матеріалу читачі ознайомляться з концепціями, пов'язаними з демократією, та можливостями, які відкриває діалог. Тут ви знайдете корисну інформацію, практичні вправи та інструменти, що допоможуть вам організувати власну сесію діалогу DEMOS.

Посібник DEMOS розроблено у співпраці з трьома партнерськими організаціями: Fundacja Wspierania Dialogu «Rozmawiajmy» (Фонд підтримки діалогу) з Польщі, Erätauko-säätiö (Фонд Timeout) з Фінляндії та HERMES (Хорватська мережа освіти та розвитку для еволюції комунікації) з Хорватії.

Посібник DEMOS створено в межах проєкту програми Erasmus+ Проєкт № 2023-1-PL01-KA220-ADU-000154257 співфінансованого Європейським Союзом під назвою «DEMOS — Діалоги про демократію».

2 Про проєкт DEMOS

«Над демократією потрібно працювати й оновлювати її щодня, а це вимагає, щоб громадяни мали змогу відкрито висловлювати свою думку».

(2019-2024 Пріоритет Європейської Комісії «Новий імпульс для європейської демократії»)

Концепція демократії еволюціонувала з плином часу: від Стародавньої Греції, де вона вперше втілилася на практиці, до сучасності — як у Європі, так і в усьому світі. Демократія часто асоціюється передусім із вільними виборами, парламентами, установами та законами.

Однак сутність демократичного врядування полягає в демократичній культурі («демократії, що виходить за межі виборчої урни») — у тому, як ми співіснуємо, спілкуємося та вирішуємо важливі питання.

Демократична культура також передбачає ведення діалогу, мирне вирішення конфліктів, активну участь у житті суспільства та відповідальність за ухвалені нами рішення.

2.1. Загальна інформація

Низка досліджень — зокрема тих, що були проведені Economist Intelligence Unit, Varieties of Democracy (V-Dem), IPSOS, Міжнародним інститутом демократії та сприяння виборам (IDEA) і Freedom House, — висвітлює певні тенденції розвитку демократії у світі. Згідно з Індексом демократії Economist Intelligence Unit за 2023 рік, рівень демократії у світі знизився до найнижчої позначки з 2006 року: лише 8% населення планети проживає в умовах повноцінної демократії, тоді як 40% живуть під владою авторитарних режимів.[1] Звіти IPSOS та IDEA також свідчать про широке невдоволення демократією, навіть у країнах з усталеними демократичними системами.[2] У звіті V-Dem відзначається глобальне зниження рівня демократії: у багатьох країнах погіршується ситуація зі свободою самовираження і посилюється державна цензура.[3] У звіті організації Freedom House «Свобода у світі — 2023» наголошується на важливості активної участі громадян і пильності для збереження демократії.[4]

Майбутнє демократії є темою широких дискусій. Питання про те, як надати людям можливість відкрито висловлювати свою думку, набуло глобального значення. Загалом, демократія стикається з низкою викликів на світовому рівні:

1. Стирання демократичних норм: у багатьох демократичних країнах спостерігається зниження рівня дотримання демократичних норм і принципів, таких як верховенство права, свобода преси та повага до прав меншин. Авторитарні лідери часто використовують прогалини в демократичних системах для зміцнення власної влади та підриву демократичних інститутів.

2. Загрози цілісності виборчого процесу: втручання у вибори, перешкоджання участі виборців у голосуванні та маніпулювання виборчими процесами становлять значну загрозу для демократії. Такі дії підривають легітимність виборів і руйнують довіру громадськості до демократичних інститутів.

3 Зростання популізму: Поява популістських лідерів і рухів дестабілізувала демократичні системи в багатьох країнах. У боротьбі за владу популістські лідери часто роблять з маргіналізованих груп крайніх, вдаються до риторики, що розколює суспільство, та підривають демократичні норми.

4 Нерівність та політична поляризація: економічна нерівність і політична поляризація послаблюють демократичне врядування, поглиблюючи суспільні розбіжності та підриваючи довіру до демократичних інститутів. Така поляризація може призвести до паралічу влади, ускладнюючи вирішення нагальних проблем і знижуючи ефективність демократичних систем.

5 Технологічні виклики: стрімкий розвиток технологій ставить перед демократією нові виклики, зокрема поширення дезінформації, маніпуляції в інтернеті та загрози конфіденційності. Зокрема, платформи соціальних мереж відіграють роль у поширенні неправдивої інформації та посиленні контенту, що сприяє поляризації суспільства.

6 Глобалізація та відкат демократії: глобалізація створила нові можливості для економічного зростання, але водночас сприяла ерозії демократичного врядування. Транснаціональні загрози, такі як кібератаки, тероризм та організована злочинність, кидають виклик традиційним уявленням про державний суверенітет і демократичну підзвітність.

7 Зміна клімату та деградація довкілля: Зміна клімату та деградація довкілля загрожують стабільності демократичних суспільств, оскільки вони посилюють соціальну й економічну нерівність, розпалюють конфлікти через дефіцит ресурсів і підривають довіру громадськості до здатності демократичних інститутів ефективно реагувати на ці виклики.

2.2. Проєкт DEMOS

Проєкт «DEMOS — Діалоги про демократію» має на меті відповісти на деякі з вищезгаданих викликів, заохочуючи людей до діалогу на місцевому рівні щодо важливих суспільних питань. Діалог, навчання впродовж життя та саморозвиток можуть стати вирішальними відповідями на виклики, з якими стикаються люди.

Основними цілями проекту DEMOS є:

1. Посилення суспільного діалогу
2. Підвищення діалогових компетентностей громадян
3. Допомога громадянам дізнатися більше про демократію в надихаючий і конструктивний спосіб
4. Зміцнити культуру демократії за допомогою цих трох вищезгаданих цілей:

lДля досягнення вищезгаданих цілей ми розробили метод «Діалог DEMOS» (DEMOS Dialogue) як інструмент для обговорення важливих суспільних питань у вашій місцевій громаді. Завдяки цьому методу ви можете зібрати разом людей із різним життєвим досвідом, щоб вони могли поділитися своїми поглядами на різні явища та вислухати інших. Метод «Діалог DEMOS» дозволяє краще пізнати себе й інших, а також поглибити розуміння демократії. Окрім розвитку навичок ведення діалогу, цей метод також має на меті заохотити учасників до активної участі в житті своїх громад.

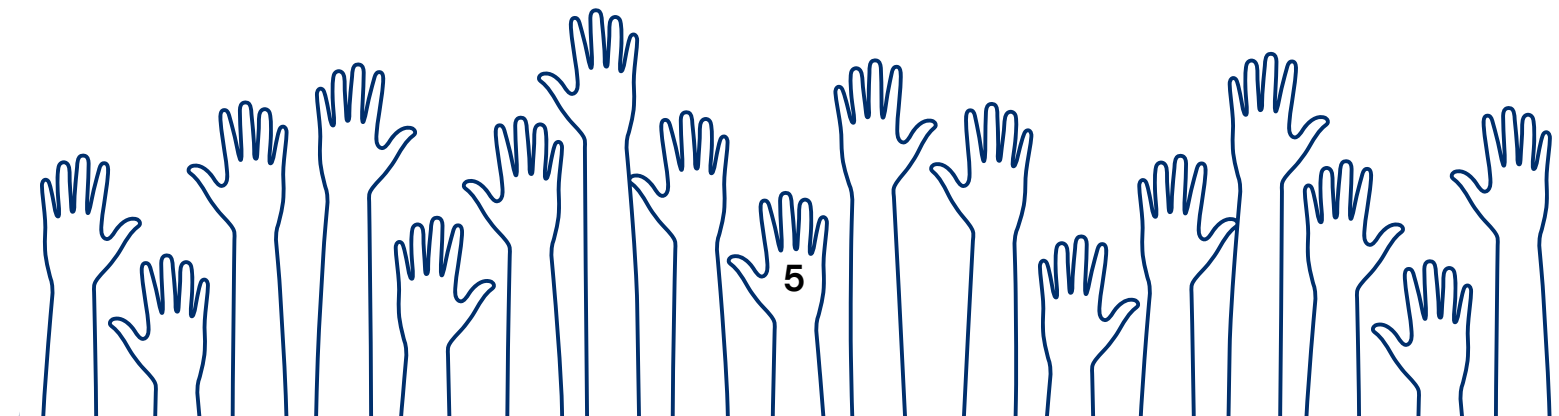

У межах проєкту DEMOS було розроблено безкоштовні матеріали, покликані допомогти модераторам в організації власних місцевих діалогових груп.

- **Посібник DEMOS** містить довідкову інформацію, знайомить із методом діалогу DEMOS і пропонує практичні інструменти для модераторів.

- **Картки для діалогу DEMOS** є частиною методу діалогу DEMOS і слугують інструментом для проведення діалогових сесій на різноманітні теми, пов'язані з демократією.

- **Навчальний пакет** призначений для підтримки модераторів; його також можна поширювати для подальшого використання.

- **Вебсайт DEMOS** містить всі розроблені матеріали, доступні для всіх охочих безкоштовно: https://democracydialogues.eu/

- **Комунікаційні матеріали** допомагають організаторам і модераторам в організації власних діалогових зустрічей DEMOS.

Пам'ятайте: опанування культури діалогу та навичок розбудови демократії — це тривалий процес! Демократизація — це безперервна робота. Рухайтеся крок за кроком і не забувайте отримувати від цього задоволення!

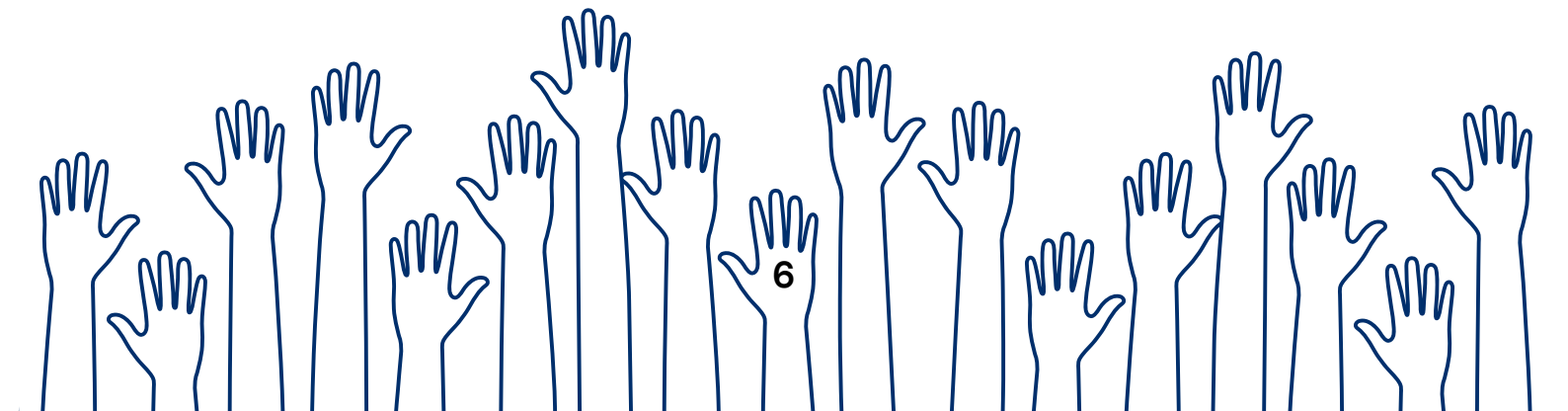

3 Результати опитування DEMOS

«НАМ ПОТРІБНО ЗУСТРІТИСЯ»

Захист демократії через діалог і громадянську участь

Загальноєвропейські роздуми про демократію

У період із жовтня 2023 року по січень 2024 року дослідницька група проєкту «DEMOS—Діалоги про демократію» провела короткострокове опитування[5] щодо сприйняття демократії як у власних країнах респондентів, так і в Європейському Союзі загалом. Звіт, що ґрунтується на відповідях учасників із Польщі, Хорватії, Фінляндії та інших європейських країн, дозволив нам зрозуміти, які саме надії та побоювання щодо стану демократії мають сьогодні громадяни.

У відповідях респондентів з Хорватії та сусідніх країн чітко простежувалися песимізм і розчарування демократією, адже за тридцять років, що минули після розпаду Югославії, цей регіон мав великі надії та сподівання на демократичну систему врядування. Зрештою, запровадження демократії та багатопартійної системи було одним із приводів, що спровокували війни під час розпаду Югославії. Результати опитування свідчать, що на віру людей у здатність демократії задовольнити їхні потреби суттєво впливали такі чинники, як корупція (або її сприйняття), розчарування в політичних елітах, а також відчуття безвиході й песимізм щодо майбутніх перспектив.

Фінляндія — найбагатша та найстабільніша демократія в цій групі — продемонструвала як виважене ставлення громадян до переваг демократії та усвідомлення її цінності, так і обережність щодо її певних недоліків чи потенційних ризиків. Згідно з різними рейтингами, Фінляндія стабільно посідає провідні місця у світі за рівнем розвитку демократії. Учасники опитування DEMOS цінували такі фундаментальні для демократії принципи, як рівність, прозорість і участь громадян у суспільному житті. Водночас їх непокоїли такі явища, як поляризація суспільства, погіршення культури участі й дискусії, а також зовнішньополітичні події, такі як війна в Україні.

Опитування DEMOS у **Польщі** проводилося в особливий момент — одразу після виборів 2023 року, що призвели до зміни уряду. Після восьми років правління політичної партії, чия політика викликала серйозні побоювання щодо згортання демократії (як у самій Польщі, так і в оцінках Європейського Союзу), багато респондентів відчули полегшення. Водночас високий рівень поляризації в країні та нездатність до діалогу попри розбіжності в поглядах змушували багатьох польських учасників опитування перейматися через складну роботу, що чекає попереду, від відновлення демократичних інститутів і процесів, до подолання глибоких суспільних розбіжностей.

Дві наведені нижче «хмари слів» сформовано на основі понад 300 відповідей: перша відображає виклики й побоювання людей щодо стану демократії в їхніх країнах та ЄС, а друга — елементи демократії, які всі респонденти розглядають як джерело надії чи нових можливостей для своїх країн або Європейського Союзу.

Ці ключові поняття становлять основу нашого набору карток для діалогу DEMOS, який можна знайти тут.

Ви можете отримати доступ до повного звіту про дослідження (30 сторінок) на нашому вебсайті.

Виклики та занепокоєння, що спостерігаються в країнах респондентів або в Європейському Союзі

Сподівання та можливості у країнах респондентів чи в Європейському Союзі

4 Вступ до діалогу DEMOS

Спілкування — це потужний інструмент, який посідає центральне місце в житті людей. І все ж часом нам буває важко висловитися, коли це необхідно, або ж із цікавістю вислухати співрозмовника.

У кожного з нас є свої сильні та слабкі сторони в спілкуванні. Ми зростаємо в різних суспільствах, культурах і родинах. У нас можуть бути різні потреби, які мають бути задоволені, щоб ми були готові долучитися до розмови. Деякі теми чи обговорення даються нам легко, інші — важко.

Ніхто з нас не може бути ідеальним у вмінні вести діалог. Проте ми можемо вдосконалювати ці навички в будь-якому віці. І це справді дає надію.

Далі в цьому посібнику ви дізнаєтеся, як краще слухати й активніше брати участь у діалозі. Завдяки практичним інструментам діалогу DEMOS кожен зможе попрактикуватися в цих уміннях.

4.1. Про діалог

Діалог — це конструктивна розмова, у якій голос кожного має однакову вагу. Успішний діалог допомагає всім учасникам глибше зрозуміти обговорювану тему, спонукаючи до роздумів про себе, інших людей та суспільство загалом.

Корінь слова «діалог» походить з грецької мови. Вислів *dia logos* найчастіше перекладають як «через слово», «між словами» або «потік сенсу». У літературі та житті діалог найчастіше розглядають із чотирьох точок зору:

- комунікація, взаємодія — діалог як розмова або особлива форма спілкування, в якій важливим є взаєморозуміння
- стосунки — налагодження зв'язків, здоровий і близький контакт, а також розвиток людини завдяки стосункам, що виникли під час діалогу
- колективний інтелект — тобто здатність навчатися одне в одного та приймати кращі рішення завдяки належній комунікації, де вирішальне значення мають вміння слухати й відкритість до інших думок
- філософія, де увага зосереджена на людині та її зустрічі з іншою людиною (філософія діалогу)

Усі ці поняття є радше інклюзивними, аніж ексклюзивними, і допомагають людям жити в мирі та взаєморозумінні.

Здатність людини до діалогу можна розглядати як сукупність навичок і настанов, що сприяють ефективній комунікації та піддаються вдосконаленню й розвитку на практиці. До таких навичок, наприклад, належать:

- Висловлювання власним голосом приділяючи увагу до змісту сказаного
- Активне слухання
- Відкритість до нової інформації
- Повага до інших людей
- Повага до думок інших
- Утримання від поспішних суджень і упереджень
- Створення сприятливої атмосфери для зустрічі
- Використання рефлексивного мислення для вдосконалення комунікації з іншими
- Усвідомлення емоцій
- Усвідомлення прихованої динаміки влади (наприклад, вік, громадянський статус, статки, стать, сексуальна орієнтація, етнічна приналежність)

4.2. Метод діалогу DEMOS

«Діалог DEMOS» — це метод, що сприяє як спілкуванню на засадах рівностіб так і конструктивним суспільним дискусіям щодо різноманітних тем, пов'язаних із демократією.

Діалог DEMOS допомагає учасникам краще пізнати себе, одне одного та сутність демократії. Це не лише нагода зупинитися та у спокійній атмосфері поміркувати над різними темами, але й можливість, що заохочує до громадської участі.

У такому форматі діалогу люди почуваються впевнено й отримують можливість відкрито висловлювати свою думку. Учасники можуть вільно ділитися поглядами, ставитися одне до одного з повагою та активно слухати співрозмовників, намагаючись на певний час відкласти власні переконання чи упередження задля створення спільного смислового простору. Подібна взаємодія не лише зміцнює взаєморозуміння, повагу й довіру, а й сприяє вирішенню проблем та допомагає долати відчуття самотності.

Однак діалог доречний не в усіх ситуаціях; його не слід плутати з переговорами, примиренням, вирішенням конфліктів, відстоюванням своєї думки, дебатами чи процесом прийняття рішень. Натомість до діалогу варто вдаватися тоді, коли є потреба краще зрозуміти тему або об'єднати різних людей для конструктивного обговорення на засадах рівності.

Діалог DEMOS — це метод напівструктурованого діалогу, оскільки ми прагнули зробити його максимально простим як для організації та ведення, так і для участі в ньому. Структура забезпечує відчуття безпеки, а зручні в користуванні матеріали спонукають до активних дій.

За потреби цей метод можна адаптувати — наприклад, щоб залучити учасників із різним досвідом і походженням або підтримати їхню участь. В основі DEMOS Dialogue частково лежить метод Timeout, розроблений у Фінляндії.

Кожен діалог DEMOS має модератора, який стежить за тим, щоб усі могли долучитися до обговорення, а учасники ставилися одне до одного з повагою. Далі в цьому посібнику ви знайдете низку інструментів, що допоможуть вам у ролі модератора.

Найважливішим інструментом як для модератора, так і для учасників є «Основні правила діалогу DEMOS». Модератор заздалегідь ознайомлює учасників із правилами та розглядає їх на початку діалогу. Після цього учасники погоджуються дотримуватися цих правил і, за потреби, можуть додати власні.

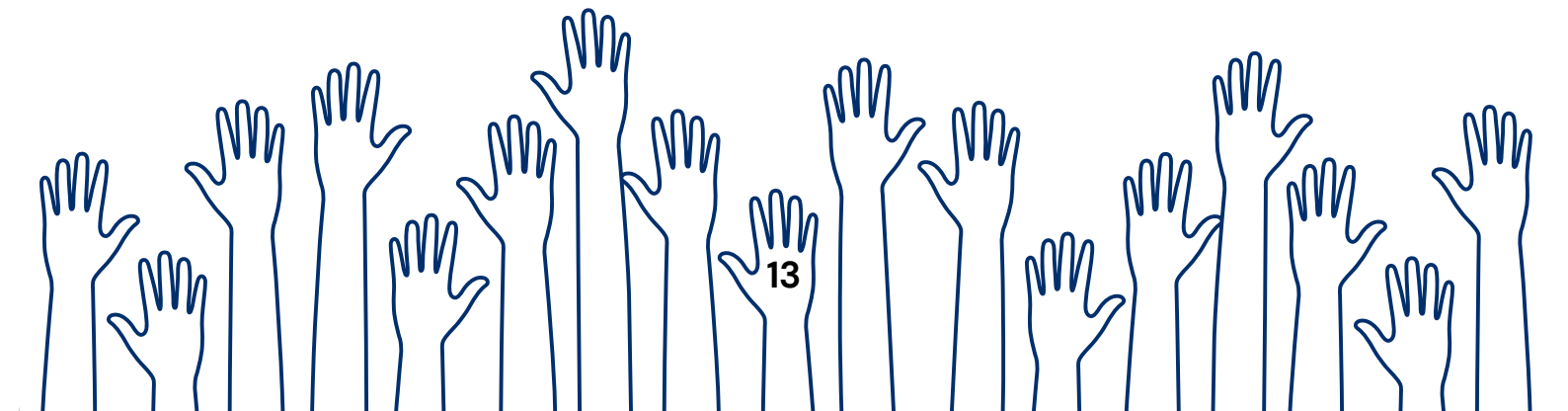

Основні правила діалогів DEMOS

1 Слухайте інших, не перебивайте й не починайте сторонніх розмов.

«Кожен повинен мати можливість спокійно викласти свої погляди. Важливо не перебивати одне одного й не перешіптуватися із сусідом».

2 Діліться власними думками та досвідом

«Щоб краще зрозуміти обговорювану тему й одне одного, варто поділитися власними думками та досвідом. Це означає розповісти іншим, які саме питання, події та ситуації вплинули на наші погляди».

3 Поважайте інших учасників

«Поважаймо різних людей та їхні погляди. Будьмо уважними й чуйними до різних емоцій та можливої прихованої динаміки влади».

4 Обміркуйте все спокійно й пов'язуйте свої слова з тим, що казали інші.

«Не обов'язково мати правильні відповіді. Суть діалогу — у допитливості та спільному осмисленні різних питань. Нам не потрібно досягати одностайності чи знаходити готові рішення».

5 Будьте зосереджені та поважайте конфіденційність діалогу

«Під час діалогу важливо зосередитися одне на одному й на обговорюваній темі, тому відкладіть мобільні телефони та ноутбуки. Зберігаймо конфіденційність розмови, щоб кожен міг висловлюватися максимально вільно. Ви можете ділитися власними думками, але якщо хочете озвучити думки іншої людини — спершу запитайте в неї дозволу».

6 Будьте відкриті до змін

«Діалог здатен нас змінити. Він може відкрити нові перспективи та спонукати до перегляду власних поглядів. Він може надихнути нас діяти й обговорювати проблеми з іншими людьми. Може статися чимало добрих речей, і діалог DEMOS — це чудовий спосіб розпочати!»

5 Картки для діалогу DEMOS

Картки для діалогу DEMOS — це тематичні матеріали, що окреслюють різні аспекти демократії та європейських цінностей, а також пов'язані з ними дилеми, питання й виклики. Ці картки є ключовим інструментом для проведення «Діалогів про демократію»; вони покликані поглибити розуміння ключових демократичних викликів як для модераторів, так і для учасників.

Кожна з більш ніж 70 карток DEMOS присвячена певному ключовому терміну, концепції, суперечності, дилемі чи суспільній проблемі, пов'язаній із демократією. Поруч із базовим визначенням теми наведено запитання трьох рівнів для ведення діалогу: для «розігріву», для поглибленого обговорення та для підсумкових роздумів.

Організовуючи діалог DEMOS, оберіть одну з тем, зазначених на картках, і використовуйте цю картку разом зі сценарієм діалогу DEMOS для модерації діалогу.

Усі теми та картки, а також інші необхідні матеріали, можна знайти на вебсайті DEMOS.

6 Як організувати власний діалог DEMOS

> *Діалог DEMOS є успішним, коли учасники рівноправні й між ними виникає взаємна довіра, розмова є конструктивною, учасники краще розуміють тему, а також відбувається зміна їхніх поглядів або виникає готовність здійснити позитивні зміни.*

У попередніх розділах ви дізналися про проєкт DEMOS, стан демократії, результати опитування DEMOS, картки для діалогу DEMOS та визначення методу діалогу DEMOS. З цією важливою та актуальною інформацією варто ознайомитися, перш ніж переходити до дій та організовувати власний діалог DEMOS..

У цьому розділі ви детальніше дізнаєтеся про метод діалогу DEMOS, а також ознайомитеся з практичними інструментами та найкращими практиками. **Ці інструменти допоможуть вам спланувати й організувати діалог, налагодити комунікацію, модерувати процес і підбити підсумки.** Радимо ознайомитися з матеріалами заздалегідь, до початку діалогу. **Усі матеріали також доступні на вебсайті DEMOS.**

Як організувати власний захід в межах діалогу DEMOS?

- Візьміть участь у тренінгу для модераторів діалогу DEMOS
- Сплануйте та організуйте власний захід у форматі діалогу DEMOS
- Оберіть тему за допомогою карток для діалогу DEMOS
- Запросіть учасників
- Модеруйте діалог за допомогою карток та сценарію діалогу DEMOS
- Зберіть ідеї та відгуки учасників
- Подякуйте учасникам
- Поділіться висновками вашої групи в соціальних мережах або місцевих ЗМІ
- Заповніть Google-форму, щоб розповісти нам про свій діалог (посилання можна знайти на сайті DEMOS)
- Заохотьте друзів організувати власний діалог DEMOS
- Організуйте наступний діалог самостійно!

Запам’ятайте!

Щоб організувати успішний діалог, ви завжди можете скористатися власним досвідом і знаннями:

- Знаєте чудові вправи для знайомства та розігріву? Використовуйте їх!
- Добре розумієте потреби своєї цільової групи? Адаптуйте формат діалогу DEMOS та/або сам захід так, щоб задовольнити ці потреби!
- Вважаєте, що вашій групі стануть у пригоді правила створення безпечного простору? Розробіть їх заздалегідь або разом із учасниками!
- Чудово печете? Приготуйте для учасників торт!
- (Насправді, будь-який діалог тільки виграє від чашки чаю чи кави та шматочка смачного торта.)

Нагадаємо читачеві: формат «Діалог DEMOS» — це не дебати й не метод відстоювання своєї думки. Це також не спосіб досягнення примирення чи вирішення конфліктів. Мета заходу — не перевірити, чи здатні ви як організатор змінити погляди учасника або схилити когось до певної точки зору. Так само метою не є зробити діалог максимально цікавим чи захопливим.

Натомість ваша роль полягає в тому, щоб сприяти рівноправному та конструктивному діалогу, під час якого люди можуть ділитися різними поглядами (не лише протилежними думками), зосереджуватися на вмінні слухати одне одного та завдяки цьому вчитися як самостійно, так і одне в одного.

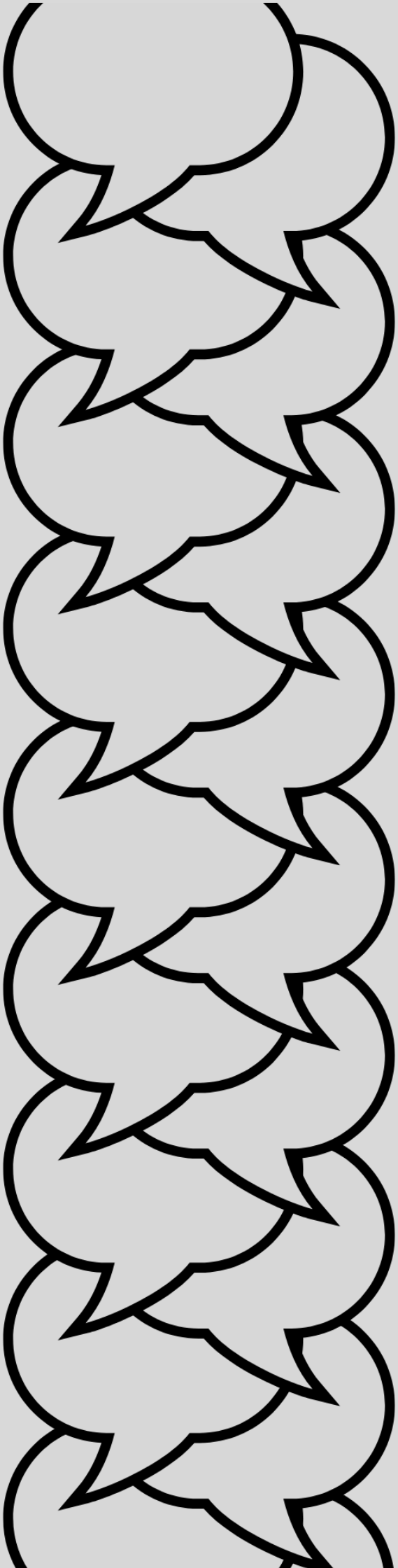

6.1. Планування власного заходу в межах діалогу DEMOS

Успіх заходу в межах діалогу DEMOS значною мірою залежить від якісної підготовки. Вам потрібно продумати дату й час проведення, місце, склад учасників, формат модерації, необхідні матеріали, а також комунікацію до та після події.

Як організатор DEMOS Dialogue, ви також визначите конкретну тему та ключові питання для обговорення, використовуючи картки діалогу DEMOS. Крім того, варто підтримувати зв'язок з учасниками після завершення заходу, щоб дізнатися, чи спонукав він їх до активності у своїй місцевій громаді. І, звісно ж, не забувайте подбати про воду, каву, чай та легкі закуски — це завжди сприяє створенню приємної атмосфери.

Здається, що це великий обсяг роботи? Можливо, так і є! Тому завжди варто організовувати захід разом з іншими людьми. Ви зможете розділити обов'язки та допомогти одне одному. Зазвичай це робить процес значно цікавішим і додає мотивації!

Переконайтеся, що маєте достатньо часу для підготовки діалогу DEMOS та зв'язку з учасниками. Приділяючи значну увагу підготовці, ви закладаєте основу для багатьох аспектів самої розмови — це стосується також інклюзивності та відчуття безпеки.

Учасникам важливо розуміти, у чому саме вони беруть участь. Як правило, що краще учасники поінформовані про деталі діалогу (що, хто, коли, де і чому), то більше «інструментів» вони мають для участі та відчуття комфорту під час обговорення.

Місце проведення відіграє важливу роль у формуванні взаємної довіри та рівності. Процес прибуття має бути комфортним і безпечним, тому варто обирати локацію, нейтральну з політичної та ідеологічної точки зору.

Під час діалогу учасники часто сидять колом, без столів. Таке розташування є дуже демократичним форматом для діалогу: усі бачать обличчя одне одного, ніхто не сидить у першому чи останньому ряду — усі рівні.

Іншими словами, процес формування довіри розпочинається ще на етапі підготовки. Це має полегшити подальше зміцнення довіри безпосередньо під час розмови, спираючись на закладений раніше фундамент.

Запитання, що допоможуть вам підготувати власний діалог DEMOS

- Яка тема підійде найкраще? Скористайтеся картками для діалогу DEMOS, щоб дізнатися!
- Де відбудеться діалог DEMOS? Яке місце буде зручним для учасників? Наживо чи онлайн?
- Хто братиме участь?
- Хто модеруватиме обговорення? Чи варто комусь вести записи?
- Як запитати про відгуки?

Обираючи місце проведення, зважайте на наступне:

- Що символізує ця локація? Чи має вона певне призначення, і яке значення це має для учасників?
- Чи панує тут спокій і тиша?
- Чи можна відсунути столи й розставити стільці по колу? Навіть незначна зміна традиційного розташування місць суттєво вплине на якість діалогу.
- Чи достатньо тут місця? Чи вистачить стільців для всіх?
- Скільки учасників ви плануєте залучити? Чи можна буде розділити їх на менші групи? Оптимальна кількість учасників у малій групі для діалогу — близько десяти осіб.
- Чи добре люди чують одне одного? Чи немає в приміщенні відлуння або стороннього фонового шуму?
- Що ви зробите, аби створити теплу й приязну атмосферу? Чи можна запропонувати каву та, можливо, увімкнути фонову музику?
- Як учасники знайомитимуться між собою? Знання імені співрозмовника полегшує діалог — варто підготувати іменні бейджі!

6.2. Визначення учасників та запрошення їх на захід у межах діалогу DEMOS

Ви вже почали планувати власний діалог DEMOS. Вітаємо! Наступний крок — визначити учасників. Кого варто запросити до участі?

Розмаїття учасників зазвичай відповідає розмаїттю їхніх поглядів. Це суттєво впливає на те, чи сприятиме діалог глибшому розумінню теми. Завдяки такому розмаїттю можна отримати несподівані ідеї, які були б недосяжними без групового діалогу.

Розмаїття учасників можна забезпечити, запросивши до діалогу людей із різним досвідом і походженням. Це можуть бути люди з різним рівнем освіти, представники різних культур і віросповідань, різних вікових груп, люди з різним соціально-економічним становищем або ті, хто перебуває в різних життєвих обставинах. Також важливо визначити всі групи, дотичні до обговорюваної теми, — не варто обмежуватися лише двома протилежними поглядами.

Ви можете запросити знайомих людей — це може спростити процес. Однак запрошуйте тих, хто має різний досвід і займає різні позиції.

Визначаючи учасників, варто вже мати напоготові тему діалогу. Для цього скористайтеся картками діалогу DEMOS. Визначення учасників допоможе вам краще виявити групи людей, для яких ця тема є важливою, а також тих, кого варто запросити до участі. Це потребуватиме часу, але принесе свої плоди протягом усього процесу діалогу.

Ви можете почати визначати учасників, розмірковуючи про різні групи, окремих осіб, дійових осіб та організації, пов'язані з цією темою. Визначте основну цільову групу та інші зацікавлені сторони — хто ще має бути присутнім під час обговорення? Також подумайте, чи є люди, які зазвичай не беруть участі в таких розмовах, і запросіть їх теж.

Ці запитання допоможуть вам рухатися далі й визначити різноманітну групу людей:

- Хто є основною цільовою групою?
- Для кого це питання є важливим?
- На чиє життя впливає ця проблема?
- Хто зазвичай не бере участі в обговоренні цієї теми?
- Хто ще зацікавлений у цьому питанні?
- Хто впливає на прийняття рішень?
- Які сфери мають бути представлені? Державний сектор, політика, ЗМІ, мистецтво й культура, бізнес, організації?

Ми наполегливо радимо запрошувати всіх учасників діалогу особисто. Це полегшує формування різноманітного складу групи та допомагає уникнути ситуації, коли більшість учасників представляють лише одну конкретну спільноту. Особисте запрошення сприяє створенню відкритої атмосфери, що дозволяє спокійно обміркувати питання, спільно їх осмислити та забезпечити рівноправну й конструктивну дискусію.

Варто приділити достатньо часу відбору учасників: різноманітність складу групи суттєво впливає на глибину діалогу та на те, наскільки повно будуть представлені різні точки зору. Цей процес може вимагати часу й терпіння! Ви також можете звернутися по допомогу: запитайте друзів і родичів, чи знають вони когось, хто відповідає потрібному вам профілю, або ж попросіть когось із учасників запросити із собою друга чи знайомого.

Під час написання запрошення візьміть до уваги наступне:

- Що спонукатиме учасників долучитися до обговорення? Погляньте на світ їхніми очима.
- Коли та де відбудеться цей діалог?
- Що відбуватиметься під час обговорення та якою є програма дня?
- На які практичні аспекти варто звернути увагу?

Надішліть запрошення через різні відповідні канали. Ви можете телефонувати, надсилати текстові чи інші повідомлення, електронні листи, а також зв’язуватися з людьми через соціальні мережі та місцеві спільноти. Крім того, ви можете адаптувати запрошення відповідно до цільової аудиторії.

6.3. Модерація діалогу DEMOS

Діалог DEMOS — це завжди модерована розмова між 5–12 людьми з різним досвідом, що відбувається під час зустрічі наживо. У віртуальних зустрічах кількість учасників менша — близько 4–6 осіб.

Модератор відповідає за те, щоб дискусія була конструктивною, а діалог — максимально рівноправним. Основні правила діалогу DEMOS є важливою опорою як для модератора, так і для учасників. Ці правила слід представити та обговорити на початку діалогу. Модератор також може запропонувати учасникам внести зміни чи доповнення до правил. Однак мета цього етапу — не розпочинати дискусію чи дебати щодо самих правил, а зосередитися на обраній темі діалогу DEMOS. Зрештою, кожен учасник має погодитися дотримуватися цих правил.

Роль модератора під час діалогу полягає в тому, щоб сприяти перебігу розмови, а також забезпечувати структуру процесу та бути її частиною. Хороший модератор діє активно: він бере участь у діалозі так, щоб підтримувати залученість усіх учасників — наприклад, ділячись власними прикладами, пов'язаними з темою, та заохочуючи інших ділитися думками й надихатися. При цьому важливо не ставати ні на чий бік; модератор повинен залишатися максимально нейтральним. Також модератор відповідає за дотримання часового регламенту та за те, щоб кожен мав можливість узяти участь у діалозі.

Модератор дбає про те, щоб діалог мав реальний вплив. Це означає, що ваш діалог дозволив досягти основних цілей діалогу DEMOS.

У діалозі DEMOS вплив можна виміряти за допомогою цих допоміжних питань:

- Чи організували ви діалог у форматі DEMOS? Якщо так, то ви сприяли розвитку суспільного діалогу й допомогли громадянам дізнатися більше про демократію в надихаючий і конструктивний спосіб.

- Чи була група учасників розмаїтою? Якщо так, то ви, напевне, отримали нові ідеї та краще зрозуміли себе, інших і саму тему.

- Чи був діалог конструктивним? Якщо так, то ви, напевне, зміцнили довіру та залученість учасників, що відкрило шлях до нових ідей і глибшого розуміння себе, інших і самої теми.

- Чи був діалог рівноправним — чи мав кожен можливість висловитися за власним бажанням? Якщо так, то ви, напевне, дізналися про різні погляди на тему, що сприяло появі нових ідей і кращому розумінню себе, інших і самої теми.

- Чи отримали учасники нові ідеї або важливі особистісні інсайти? Якщо так, то ви, напевне, поглибили розуміння себе, інших і самої теми.

- Якщо ви відповіли ствердно на більшість із наведених вище запитань, ви успішно зміцнили культуру демократії. Чудова робота!

Команда DEMOS збирає інформацію та оцінки щодо діалогів DEMOS, щоб зробити вплив проєкту видимим.

Організатор/модератор може поширювати інформацію про діалог, а також про отримані інсайти та висновки, якщо це було узгоджено з учасниками. Також організатор/модератор може запросити до участі в діалозі особу, яка фіксуватиме хід розмови в такий спосіб, що гарантує анонімність учасників. Це полегшить подальший аналіз діалогу та підготовку звіту. Після завершення діалогу організатор може надіслати учасникам листи з подякою, в яких, наприклад, будуть виділені ключові ідеї, що виникли в них під час обговорення (докладніше про це читайте в сценарії діалогу DEMOS).

Для проєкту важливо оцінити проведені діалоги, щоб ми могли й надалі вдосконалювати метод діалогу DEMOS. Організатор/модератор може або надати учасникам QR-код для самостійного заповнення анкети оцінювання, або роздати паперові бланки, а згодом перенести всі дані до шаблону Google-форми на вебсайті DEMOS.

Метод діалогу DEMOS формує відчуття єдності між учасниками та сприяє соціальній інтеграції. Крім того, він забезпечує глибше розуміння обговорюваної теми та різних поглядів. За найкращого сценарію такий діалог породжує несподівані ідеї та нові способи мислення. Мета не полягає в досягненні одностайності.

Двома важливими передумовами методу діалогу DEMOS є:

1 Спільні зустрічі людей із різним походженням

Організовуючи діалог DEMOS, пам'ятайте: варто запрошувати не лише тих, хто активно висловлюється з цієї теми чи має вагомий голос, а й тих, чия думка зазвичай залишається непочутою. Так само намагайтеся залучати не лише носіїв крайніх чи протилежних поглядів, а й тих, чия позиція займає проміжне місце і часто залишається поза увагою. Це дозволить уникнути надмірного акцентування на поляризації думок і дасть змогу почути нові точки зору. Тож замість того, щоб зосереджуватися на ефективності чи кількості учасників, спробуйте звернути увагу на розмаїття та різний життєвий досвід, який вони представляють. Йдеться, наприклад, про відмінності в поколіннях, статі, освіті, місці проживання, рівні доходу, професії, належності до меншин тощо. Особливо важливо запрошувати тих, хто зазвичай не бере участі в таких обговореннях — так звані «мовчазні голоси». Хоча склад цієї групи залежить від теми й контексту, їх участь допоможе зробити зустріч більш різноплановою та плідною. До таких людей можуть належати, скажімо, літні люди, молодь, батьки з маленькими дітьми (які не мають часу на участь) або ж менш активні колеги на роботі — і це лише кілька прикладів.

2 Розповідь про власний досвід

Ще одним ключовим фактором у діалозі DEMOS є позиція, з якої ми до нього долучаємося. У багатьох розмовах ми беремо участь, протиставляючи власні думки поглядам інших. Або ж ми організовуємо панельні дискусії, де експерти говорять про сфери своєї компетенції чи обстоюють власну позицію.

Однак, коли метою діалогу є глибше розуміння, набагато ефективніше й плідніше буде говорити про власний досвід. Це також сприяє рівноправнішому спілкуванню, адже до розмови можна залучити людей із різним рівнем знань і поглядами на предмет обговорення. Вам не обов'язково бути експертом із теми — ви можете розповідати про власний досвід незалежно від того, яку картку DEMOS обрано для обговорення.

Такий підхід до діалогу відрізняється від дискусій, що ґрунтуються виключно на знаннях; для декого він може здатися новим, а часом навіть незвичним чи складним, проте саме він відкриває шлях до нових усвідомлень і глибшого розуміння. Це не означає, що учасники повинні мати якийсь особливий досвід або приховувати свої знання; йдеться насамперед про те, щоб ділитися тим, як ця тема чи явище проявляються в нашому житті та який досвід сформував наші погляди. Ми ділимося не лише досвідом, а й спогадами, почуттями та уявленнями про майбутнє, що спадають нам на думку. Коли ми ділимося досвідом, а не просто висловлюємо власну думку, ми зазвичай глибше занурюємося в тему. Крім того, це створює атмосферу, в якій не виникає потреби захищатися, опонувати іншим учасникам чи намагатися заперечити їхній досвід. Натомість ми можемо безпечно ділитися дуже різним досвідом, що робить діалог більш конструктивним.

Важливо зауважити: перед початком діалогу ми проводимо вступну частину з опорою на факти, використовуючи картки DEMOS, щоб забезпечити вдалий старт обговорення. Обмін досвідом не означає, що діалог можна використовувати для поширення неправдивої інформації.

МОДЕЛЬ ДІАЛОГОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ на основі моделі компетенцій[6]

➔ **4 кроки, щоб краще вести ДІАЛОГ**

1 **Розширюйте свої знання:**

- Дізнайтеся більше про діалог та інші способи комунікації
- Зрозумійте принципи й методи ведення діалогу та ефективного спілкування

2 **Вдосконалюйте свої комунікативні навички:**

- Розвивайте навички мовлення та слухання (активне слухання та чіткість мовлення)
- Зважайте на мову тіла та емоції

3 **Перевірте своє ставлення, мотивацію та силу волі:**

- Поміркуйте над своїм мисленням і готовністю до діалогу.
- Оцініть свою мотивацію до залучення до змістовних розмов і подумайте, як її можна посилити.

4 **Практика:**

- Регулярно долучайтеся до діалогу — як відвідуючи різноманітні зустрічі, так і організовуючи чи модеруючи власні.
- Застосовуйте отримані знання та вдосконалюйте свої комунікативні навички.

5 **ДОДАТКОВИЙ КРОК: Відсвяткуйте прогрес** — відзначайте навіть невеликі успіхи на шляху опанування мистецтва діалогу!

Що мені потрібно для проведення діалогу DEMOS?

- Посібник DEMOS ☐
- Картки для діалогу DEMOS ☐
- Сценарій діалогу DEMOS (адаптований під ваші потреби) ☐
- Приміщення для проведення діалогу ☐
- Учасники ☐
- Блокнот і ручка для вас ☐
- Ручки та папір або стікери для учасників ☐
- Напої та легкі закуски ☐
- Особа, яка записуватиме тези та думки (за бажанням) ☐

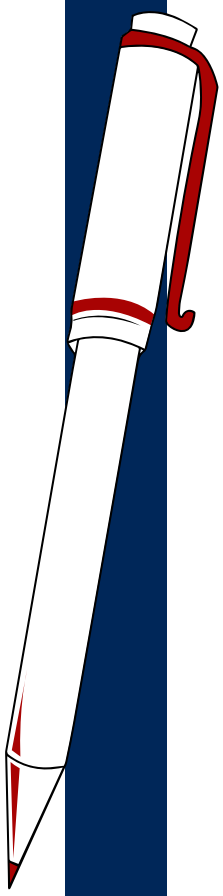

Сценарій діалогу DEMOS

Щоб допомогти вам організувати власний діалог, ми підготували готовий сценарій. У ньому ви знайдете орієнтовний графік, поради та репліки для модератора, а також кілька запитань, що допоможуть розпочати й завершити обговорення. Ви можете адаптувати цей сценарій відповідно до особливостей вашої групи, теми, графіка та місця проведення заходу.

Найкращі практики для модератора

Дотримуючись цих кроків, ви, ймовірно, досягнете успіху як модератор діалогу DEMOS. Більше інструментів для модератора можна знайти на вебсайті Timeout Foundation.

Перед проведенням діалогу

1 Потренуйтеся в проведенні діалогу заздалегідь.

Оберіть тему та ознайомтеся з відповідною карткою DEMOS. Прочитайте посібник DEMOS і перегляньте сценарій діалогу DEMOS. Поміркуйте над власним досвідом, пов'язаним із обраною темою. Що вам уже відомо? Чи потрібна вам допомога експерта для проведення діалогу? Які думки та емоції викликає у вас ця тема? Що допоможе вам успішно впоратися з роллю модератора?

2 Запросіть учасників

Кого варто запросити? Як можна отримати нові ідеї та краще пізнати одне одного? Запросіть учасників і надайте їм необхідну інформацію. Поясніть, у чому полягає суть діалогів DEMOS і яку користь принесе участь у них.

3 Приміщення та середовище

За можливості організуйте зустріч у приміщенні, де можна сісти колом. Зважайте на доступність і нейтральність середовища. Запропонуйте напої та легкі закуски — це завжди гарний жест. Роздрукуйте «загальні правила» та розмістіть їх на видному місці. Підготуйте бейджі, на яких учасники зможуть написати свої імена великими літерами, щоб їх було легше читати.

4 За необхідності, візьміть до уваги

Зважайте на різноманітність учасників, їхні потреби, питання доступності та мовні особливості. Застосовуйте власний досвід і професійні напрацювання під час роботи з групою. Формат діалогу DEMOS є гнучким: головне — залучити учасників до активності, обговорення та обміну думками й досвідом.

Під час діалогу

5 Вступ

Поясніть учасникам мету діалогу та повідомте їм тему обговорення. Представтеся, називаючи лише свої імена (якщо це прийнятно у вашій культурі). Під час знайомства учасникам не обов'язково розповідати про свій професійний досвід — натомість можна поділитися враженнями від участі в цьому діалозі. Щоб розрядити атмосферу, запитайте про погоду, улюблене морозиво чи улюблений фільм.

6 Скажіть усім учасникам, що успішний діалог DEMOS буде створено спільними зусиллями.

Поясніть учасникам, що їхні думки не обов'язково мають бути бездоганно сформульовані, а самі вони не мусять мати твердих переконань щодо обговорюваної теми. Діалог — це спільний обмін думками, пізнання та вияв цікавості. Це не дебати й не змагання в тому, хто краще знається на питанні. Діалог у форматі DEMOS також ґрунтується на повазі. Утім, це не означає, що слід із повагою ставитися до неповаги.

7 За потреби використовуйте «мовленнєвий об’єкт».

Цей об’єкт — наприклад, пляшка води, м’яч або іграшка — може стати в пригоді, якщо група дуже активна й говірка. На початку розмови поясніть учасникам призначення цього предмета. Той, хто тримає його в руках, має право говорити, тоді як інші слухають і не перебивають. Предмет передають від одного учасника до іншого, щоб кожен міг висловитися.

8 Ознайомтеся з основними правилами діалогу DEMOS.

Сприяйте конструктивному обговоренню за допомогою встановлених правил. Ознайомте учасників із цими правилами та обговоріть їх. Запитайте, чи є в когось доповнення та чи готові всі дотримуватися цих правил. За потреби ви можете нагадувати групі про них під час діалогу.

9 Підтримуйте рівноправну дискусію

Звертаючись до учасників, називайте їх на ім’я — це зазвичай сприяє виникненню довіри та створенню невимушеної атмосфери. На початку розмови повідомте групі, що ви прагнете залучити всіх до діалогу, і попередьте, що для цього можете звертатися до присутніх безпосередньо. Робіть нотатки, щоб відстежувати, хто вже висловився, а хто ще ні, і надайте слово тим, хто поки що не брав участі в дискусії.

10 Допомагайте учасникам пов’язувати свої висловлювання з тим, що сказали інші.

Щоб поглибити діалог, важливо підтримувати плин розмови. Заохочуйте учасників пов’язувати свої слова з тим, що казали інші, — це сприяє поглибленню діалогу. Підтримуйте обмін особистим досвідом: які думки, емоції, спогади чи переживання викликає ця тема в учасників? Це може допомогти їм краще зрозуміти себе, інших і саму тему.

11 Переконайтеся, що група дотримується теми.

Розмова може відхилятися від теми, але що більше група дотримується її та ділиться своїми думками й досвідом, то вищі шанси поглибити розуміння.

12 Забезпечте конфіденційність діалогу.

Згодом учасники можуть ділитися власними думками, обговорюваними в межах діалогу темами, а також фактом своєї участі в діалозі DEMOS. Особисті дані інших учасників мають залишатися конфіденційними, якщо не отримано дозволу на їх розголошення.

13 Підтримка та заохочення

Під час діалогу дякуйте учасникам, коли вони діляться своїми думками та досвідом. Дякуйте їм, коли вони дотримуються встановлених правил взаємодії. Заохочуйте тих, хто ще нічого не сказав. Насамкінець подякуйте всім за те, що знайшли час узяти участь. Попросіть надати відгук.

14 За потреби обмежте кількість висловлювань та їхній обсяг.

Мета діалогу DEMOS — дати можливість узяти в ньому участь кожному, а не лише найактивнішим і найсміливішим. Заохочуйте всіх до участі й за потреби втручайтеся, якщо хтось виголошує довгий монолог. Якщо хтось домінує в розмові, попросіть цю особу трохи зачекати зі своїм висловлюванням і дати змогу висловитися іншим.

15 Дайте висловитися тим, хто тихіший.

Мета діалогу DEMOS — дати можливість узяти в ньому участь кожному, а не лише найактивнішим і найсміливішим. Запрошуйте до слова тих, хто ще нічого не сказав. Водночас нікого не слід примушувати висловлюватися. Ви також можете заохотити учасників обговорити тему із тими, хто сидить поруч, перш ніж розпочинати діалог у загальному колі. Іноді потрібно провести чимало діалогів, перш ніж усі почуватимуться достатньо комфортно, щоб долучитися до розмови. І це цілком нормально.

Наприкінці діалогу

16 Попросіть поділитися думками та ідеями

Попросіть учасників записати важливі ідеї, думки та/або особисті зобов'язання, що виникли в них під час діалогу, а потім поділитися ними з групою. Такі записи допомагають підсумувати обговорення та дізнатися, що саме інші вважали важливим. Ви можете зібрати ці думки, зафіксувати їх і надіслати учасникам разом із листом-подякою.

17 Розкажіть, що відбудеться після діалогу.

Подякуйте учасникам і повідомте їм, чи плануєте ви поширювати інформацію про проведений діалог в соціальних мережах. Попросіть надати відгук і запитайте, чи вважають вони цей діалог конструктивним і рівноправним. Ви можете заохотити їх організувати власні діалоги в межах ініціативи DEMOS, а також стежити за проєктом на вебсайті та в соціальних мережах. Поінформуйте учасників, щодо власних ідей стосовно того, як використати результати розмови та отримані висновки.

6.4. Комунікація та завершення діалогу

Комунікація

Ви можете використовувати комунікаційні матеріали DEMOS для просування свого діалогу, а також ідей та висновків, які ви й учасники отримали під час і після нього.

Використовуйте хештег #DEMOSDialogue, щоб ми могли відстежувати всі діалоги, що відбуваються по всій Європі. Ви також можете позначити проєкт DEMOS та партнерські організації у своїх дописах і сторіз у соціальних мережах.

Підбиття підсумків і результатів діалогу

Основними цілями проєкту DEMOS є:

1. Посилення суспільного діалогу
2. Підвищення діалогових компетентностей громадян
3. Допомога громадянам дізнатися більше про демократію в надихаючий і конструктивний спосіб.
4. Зміцнення культури демократії завдяки цим трьом вищезгаданим цілям

Організація власного діалогу DEMOS допомагає досягти цих цілей. Ви можете посилити ефект від заходу, розповідаючи про сам діалог та отримані під час нього висновки. Можливо, ви надихнете друзів організувати власний діалог DEMOS? Або ж самі організуєте ще один — із тією самою групою чи з новими учасниками?

Команда DEMOS також хотіла б дізнатися, як усе пройшло і які висновки ви зробили. Будь ласка, заповніть Google-форму після завершення діалогу. Дайте відповіді на запитання та поділіться своїми враженнями. Це допоможе нам зробити результати обговорень і самі діалоги більш помітними, а також продемонструвати, що організовувати конструктивні діалоги щодо важливих питань є під силу кожному!

За діалогом також може слідувати семінар із пошуку рішень або прийняття рішень — якщо ви цього бажаєте і вважаєте це необхідним, доцільним чи корисним.

Вітаємо! Ви дійшли до кінця посібника DEMOS! Насолодіться чашкою кави чи чаю. Саме час розпочати планування та проведення власного заходу в форматі «Діалог DEMOS»!

Список використаних джерел

1. Democracy Index 2023: Age of Conflict, Economist Intelligence Unit report, February 2024, at: https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2023/ (Accessed: February 26, 2024)

2. Christina Tudose, State of Democracy 2023, IPSOS KnowledgePanel, December 2023, at: https://www.ipsos.com/en/heading-biggest-election-year-ever-satisfaction-democracy-low (Accessed: February 21, 2024). Global State of Democracy 2023, International IDEA, at: https://www.idea.int/gsod/2023/ (Accessed: February 18, 2024)

3. Democracy Report 2023: Defiance in the Face of Autocratization, V-Dem Institute, at: https://www.v-dem.net/documents/29/V-dem_democracyreport2023_lowres.pdf (Accessed: February 23, 2024)

4. "Freedom in the World 2023: Marking 50 Years in the Struggle for Democracy", Freedom House, at: https://freedomhouse.org/sites/default/files/2023-03/FIW_World_2023_DigtalPDF.pdf (Accessed: February 24, 2024)

5. Коротке опитування щодо демократії в межах проєкту DEMOS проводилося в період із листопада 2023 року по січень 2024 року; основна увага була зосереджена на трьох ключових країнах-учасницях проєкту — Хорватії, Фінляндії та Польщі. Загалом в опитуванні взяли участь 328 осіб: 122 особи заповнили анкету польською мовою, 104 — хорватською, 54 — англійською (найрізноманітніша група: люди різних національностей, які проживають у 16 країнах), а 48 — фінською та шведською мовами.

6. Компетенції (модель компетенцій) — це сукупність навичок, знань, умінь та інших характеристик або особистісних якостей, що є основою для успіху в певній сфері (наприклад, у конкретній професії або в ролі модератора діалогу).

www.democracydialogues.eu